

Elżbieta Umińska-Tytoń

Leksykalno-stylistyczne zjawiska we współczesnych tekstach urzędowych Kościoła : (na przykładzie statutów synodów diecezjalnych)

Studia Językoznawcze 16, 29-51

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DANUTA BIEŃKOWSKA

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Wydział Humanistyczny
Łódź
d.bienkowska.ul@gmail.com

ELŻBIETA UMIŃSKA-TYTOŃ

Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Łódź
e.tytoniowa@wp.pl

Leksykalno-stylistyczne zjawiska we współczesnych tekstach urzędowych Kościoła (na przykładzie statutów synodów diecezjalnych)

Słowa kluczowe

język religijny, urzędowy tekst religijny, synody diecezjalne

Keywords

religious language, official religious text, diocesan synod

Teksty religijne należą do najstarszych zachowanych zabytków piśmiennictwa polskiego i z tego względu od dawna były wykorzystywane w badaniach historycznojęzykowych. Jednakże w procedurze badawczej długo nie uwzględniano religijnego charakteru tekstu jako istotnego aspektu rzutującego na jakość języka i scalającego dany tekst z innymi przynależnymi do sfery sacrum. Zainteresowanie językiem religijnym jako odrębną jakością na tle polszczyzny ogólnej pojawiło się w Polsce w następstwie badań literatury religijnej. Pojęcie języka religijnego istnieje także w wielu innych naukach, które rozważają zagadnienia religii i jej języka, jak filozofia, etnologia, religioznawstwo, semiotyka itd. Nauki te w rozmaity sposób uzasadniają odrębność języka religijnego. Na gruncie językoznawstwa

pojęcie to przyjęło się w wersji zaproponowanej przez Irenę Bajerową. Wyodrębniła ona język religijny nie na zasadzie formy, ale funkcji, jaką odmiana ta pełni w życiu społecznym. Przyjmuje się zatem, że język religijny to odmiana języka ogólnego będąca środkiem komunikacji w życiu religijnym. Główne funkcje tego języka to:

- kontaktowanie człowieka ze światem nadprzyrodzonym,
- opis ludzkiej wizji tego świata,
- sformułowanie odnośnego zespołu wartości i nakazów moralnych¹.

W początkowym okresie termin *język religijny* definiowano przez wskazanie jego zakresu. Taki charakter ma też definicja zawarta w *Encyklopedii katolickiej*, według której: „Język religijny to język będący istotnym składnikiem religijnych aktów i zachowań, indywidualnych lub społecznych; wyspecjalizowaną jego częścią jest język teologii; może być badany w ramach różnorodnych nauk: lingwistyki, logiki, psychologii, socjologii, etnologii, filozofii”.

W aspekcie filologicznym język religijny definiowany jest następująco: „W węższym znaczeniu język religijny to język teologii moralnej, dogmatycznej, także język rytualny (język liturgiczny w chrześcijaństwie), język modlitw prywatnych, tekstów świętych (Biblia), traktatów teologicznych, katechezy, kazań oraz religijnej literatury pięknej. W szerszym znaczeniu język religijny to język potoczny zawierający wypowiedzi o Bogu i postaci ludzkiej względem Boga oraz język występujący w tekstach traktujących o religii np. dotyczących historii, socjologii, psychologii i religii”².

Wynika stąd jasno, że obszar zjawisk obejmowanych pojęciem języka religijnego jest niezwykle rozległy. Przez ostatnie trzy dekady językoznawcy prowadzili i nadal prowadzą intensywne badania, koncentrując swoją uwagę na różnych aspektach funkcjonowania języka religijnego. Zespoły tekstów będących podstawą badań nad językiem religijnym skupiają się w następujących kategoriach: teksty biblijne, teksty liturgiczne (modlitwy, pieśni), kazania i listy pasterskie, katecheza, dokumenty Kościoła, język mediów religijnych, literatura religijna, świadectwa religijności ludowej, socjolekt duchownych.

Ta na pozór przejrzysta klasyfikacja grupuje teksty o wspólnej dominującej funkcji. Najmniejszym zainteresowaniem badaczy cieszył się dotychczas język oficjalnych dokumentów Kościoła. Przedmiotem opisu stały się jedynie encykliki³, listy

¹ Irena Bajerowa, *Szanse języka religijnego w świetle kultury masowej*, w: *Teologia – kultura – współczesność*, red. ks. Zbigniew Adamek (Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej, 1995), 99.

² Irena Bajerowa, Jadwiga Puzynina, „Język religijny. Aspekt filologiczny”, w: *Encyklopedia katolicka*, t. VIII, red. Antoni Bednarek i in. (Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2000), 19–20.

³ Anetta Ceglińska, *Piękno papieskiego słowa (O stylu encyklik Jana Pawła II)* (Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, 2000).

pasterskie⁴ i teksty ogłoszeń parafialnych⁵. Pozostała grupa dokumentów Kościoła czeka na badaczy.

Obiektem naszych analiz stały się statuty synodów diecezjalnych. Synod zwołuje biskup celem porównania stanu diecezji z istniejącym prawem powszechnego Kościoła. Na synodzie dostosowuje się prawa i normy Kościoła powszechnego do lokalnych warunków. Słowo *synod* pochodzi z języka greckiego i pod względem etymologicznym oznacza wspólne odbywanie drogi, podróżowanie razem, wędrowanie razem, z czyjąś pomocą, wespół. Toteż uchwały synodalne wypracowuje cała wspólnota diecezjalna, zarówno duchowni jak i katolicy świeccy poprzez swoich przedstawicieli⁶. W ten sposób jest to dzieło całej diecezji.

Głównym efektem prac synodu są uchwały ujęte w formie statutów, zatwierdzane i ogłaszane przez biskupa. Uchwały synodu są uzupełnione aneksem zawierającym instrukcje, wzory pism urzędowych, opis poszczególnych obrzędów, statuty instytucji kościelnych

⁴ Katarzyna Skowronek, Wiesław Przychyna, „O sprawności komunikacyjnej w listach pasterskich episkopatu Polski”, w: *Laudate Dominum. Ks. Profesorowi J. Stefańskiemu z okazji 65-lecia urodzin i 45-lecia kapłaństwa*, red. Krzysztof Konecki (Gniezno: Wydawnictwo Archidiecezjalne, 2005), 439–453; Katarzyna Skowronek, „Obraz współczesnej kobiety w listach pasterskich Konferencji Episkopatu Polski”, w: *Język religijny dawniej i dziś*, III, red. ks. Paweł Bortkiewicz, Stanisław Mikołajczak, Małgorzata Rybka (Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2007), 172–181.

⁵ Anna Majewska-Tworek, Monika Zaśko-Zielińska, „Ogłoszenia parafialne – opis cech gatunkowych”, w: *Język religijny dawniej i dziś*. Materiały z konferencji Gniezno 15–17 kwietnia 2002, red. Stanisław Mikołajczak, ks. Tomasz Węclawski (Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2004), 77–85; Agata Grzeleńska, Wiesław Przychyna, „Grzechy główne języka ogłoszeń duszpasterskich”, w: *Język religijny dawniej i dziś*. Materiały z konferencji Gniezno 15–17 kwietnia, 207–215; Wiesław Przychyna, Agata Grzeleńska, „Jak skutecznie podawać ogłoszenia duszpasterskie”, *Homo Dei*, 4 (2002), 69–79; ciż, „Oddziaływanie na odbiorcę w ogłoszeniach duszpasterskich”, w: *Ante Deum stantes*, red. Stefan Koperek, Robert Tyrała (Kraków: Wydawnictwo UNUM, 2002), 599–609; Agata Grzeleńska, *Perswazja w ogłoszeniach parafialnych*, w: *Język religijny dawniej i dziś*, III..., 363–372.

⁶ Biskup kaliski Stanisław Napierała w swej homilii synodalnej wygłoszonej podczas Mszy św. w katedrze na rozpoczęcie drugiej sesji plenarnej I Synodu Kaliskiego 18 października 2008 r. na temat *synodu* mówił następująco: „Słowa «*synod*», po łacinie «*synodus*» używa się na określenie zebrań bądź zgromadzeń w sprawach dotyczących życia i działalności Kościoła. Rozróżnia się synody: powszechne, plenarne, prowincjonalne, diecezjalne. Synod powszechny to taki, który odbywa się w całym Kościele i dotyczy życia oraz działalności Kościoła na całym świecie. Synod powszechny nazywamy najczęściej soborem – soborem powszechnym. Na określenie soboru powszechnego używa się łacińskiego terminu «*concilium*» – *concilium oecumenicum*. Trzeba zauważyć, że prawo kanoniczne używa terminu «*concilium*» na określenie także synodów plenarnych, odbywających się w poszczególnych krajach (w Polsce przed dziewięćmi laty zakończył obrady II Synod Plenarny), oraz na określenie synodów prowincjonalnych, odbywających się w prowincjach kościelnych lub metropoliach. Prawo kanoniczne nie używa natomiast łacińskiego terminu «*concilium*» na określenie synodu diecezjalnego. Nie używa tego terminu także na określenie Synodu Biskupów, jaki w tym miesiącu odbywa się w Rzymie. Zarówno do Synodu diecezjalnego, jak i do Synodu Biskupów używa się łacińskiego określenia «*synodus*» odpowiednio: «*synodus dioecesisana*» i «*synodus Episcoporum*». [...] Istnieje istotna różnica między kościelnymi zgromadzeniami nazywanymi „*concilium*” i zgromadzeniami nazywanymi «*synodus*». Zgromadzenia, do których stosowane jest określenie «*concilium*» posiadają władzę ustawodawczą. Natomiast zgromadzenia, do których stosowane jest określenie «*synodus*» mają głos doradczy”. *Pierwszy synod diecezji kaliskiej (2007–2009)*. *Prawo diecezjalne Kościoła Kaliskiego* (Kalisz, 2009), 353.

w diecezji itp. Ponadto zamieszczone są materiały dokumentujące przebieg prac, jak listy i przemówienia biskupa dotyczące powołania, otwarcia i zakończenia prac synodu, skład i organizacja komisji synodalnych, praktyczne wskazania dla zespołów i komisji synodalnych, dekret zatwierdzający uchwały synodalne, kalendarium prac itp. Skład tekstów uzupełniających statuty jest różny w różnym czasie i w różnych diecezjach. Teksty reprezentują przy tym różnorodne gatunki, noszą znamiona rozmaitych odmian stylistycznych (styl kanzonowiejski, epistolarny, prawniczy itp.). Same statuty synodalne natomiast to teksty realizujące reguły stylu urzędowego i prawniczego, jednorodne pod względem gatunkowym i stylistycznym.

Statuty wraz z pozostałą dokumentacją prac synodu są publikowane w formie książkowej.

Przedmiotem naszego zainteresowania jest **specyfika językowa** diecezjalnych tekstów synodalnych. Będziemy zatem zwracać uwagę na te zjawiska leksykalno-stylistyczne, które są wynikiem zarówno realizowania cech utożsamiających, jak i wprowadzania cech wyróżniających stylu urzędowego i religijnego w zakresie różnych kategorii stylistycznych i ich językowych wykładników. Za podstawę rozważań posłużyły nam trzy tomy dokumentujące prace synodów diecezji: tarnowskiej⁷, kaliskiej⁸ oraz łódzkiej⁹. Analizą obejmujemy przede wszystkim statuty i przynależne do nich aneksy. Pomijamy zasadniczo teksty dokumentujące prace synodu, związaną z nim korespondencję, przemówienia i zawarte w nich niekiedy komentarze o charakterze teologicznym.

Cechy leksykalno-stylistyczne tekstów synodalnych wynikające z ich urzędowego charakteru

Urzędowy charakter statutów widoczny jest już na płaszczyźnie organizacji tekstu. Statuty poprzedzają *Normy wstępne*, po czym następuje sześć ksiąg zatytułowanych: Wewnętrzna organizacja kościoła diecezjalnego, Wierni, Posługa nauczania i wychowania, Posługa uświęcania, Posługa pasterzowania, Dobra doczesne kościoła diecezjalnego. Tytuły tych ksiąg bywają rozmaicie sformułowane, ale zawartość treściowa jest zawsze ta sama. Każdą księgę otwiera krótki wstęp teologiczny. Poszczególne uchwały ujęte są w postaci artykułów numerowanych jednym ciągiem w całym tekście. Układ artykułów jest podporządkowany

⁷ *IV Synod Diecezji Tarnowskiej* (Tarnów, 1982–86); dalej oznaczany skrótem T.

⁸ *Pierwszy synod diecezji kaliskiej (2007–2009). Prawo diecezjalne Kościoła Kaliskiego* (Kalisz, 2009); dalej oznaczany skrótem K.

⁹ *III Synod Diecezji Łódzkiej* (Łódź, 1999); dalej oznaczany skrótem Ł.

tematyce poszczególnych ksiąg, w obrębie których następuje dalsza segmentacja tematyczna, np. w księdze III statutów Kościoła łódzkiego, poświęconej posłudze nauczania i wychowania, wydzielono następujące poddziały: 1. Przepowiadanie słowa Bożego, 2. Katechizacja, 3. Działalność misyjna, 4. Katolickie szkolnictwo, 5. Kultura i środki społecznego przekazu, 6. Dialog ekumeniczny i światopoglądowy.

Teksty te noszą cechy stylu urzędowego również w zakresie ukształtowania językowego. Zwrócimy uwagę tylko na niektóre z nich, przede wszystkim na te, które – zgodnie z zamierzonym celem – nadają analizowanym tekstom specyfikę, wynikającą zarówno z ich powielania, jak i nietypowości.

Istotną kategorią stylistyczną tekstów urzędowych jest, jak wiadomo, dyrektywność, której wykładnikami językowymi są czasowniki modalne w połączeniu z bezokolicznikiem oraz czasowniki imperatywne typu (**po**)*winien*: *Duszpasterze powinni rozbudzać...* [Ł 46]; *Proboszcz parafii winien...* [Ł 46]; *należy*: *Szczególną troską należy otoczyć pracowników...* [Ł 47]; *zobowiązany*: *Kapłan [...] zobowiązany jest...* [Ł 43]. Ich liczna obecność w tekstach synodalnych jest jednoznacznym wezwaniem synodu, by „osoby kościelne” swoje powinności wobec wiernych traktowały jako obowiązek nakazany drogą ustawową.

Tym, co wyróżnia badane teksty w zakresie tej kategorii jest wykorzystanie czasowników łagodzących dyrektywność, przede wszystkim czasownika *prosić*: *Synod prosi, aby kapłani zakonni, szczególnie proboszcz i wikariusze, nie byli odwoływani zbyt często z powierzonych im posług duszpasterskich ze względu na dobro wiernych, zwłaszcza młodzieży.* [K 60]; *Synod prosi duszpasterzy, by informowali wiernych udających się do pracy za granicę o istnieniu tam polskich placówek duszpasterskich, gdzie znajdują pomoc w załatwianiu wielu spraw związanych z przygotowaniem do małżeństwa.* [K 103]; *usilnie prosić*, np.: *Synod usilnie prosi nauczycieli-katolików, by razem z katechetami ukazywali w szkołach wartości ogólnoludzkie i chrześcijańskie, wprowadzali w nie i w nich formowali młode pokolenie.* [K 65]; *Synod usilnie prosi kapłanów, aby odprawiali Msze św. w intencjach ludzi ubogich, nawet jeśli nie złożą oni żadnej ofiary.* [K 140]; *zalecać*: *jeżeli w parafii głosi się większą ilość kazań w ciągu jednego dnia, zaleca się, by były głoszone przez różnych kaznodziejów* [T 73]; *przypominać*: *Synod przypomina szczególną odpowiedzialność spoczywającą na wszystkich...* [T 82]; *apelować*: *Synod apeluje...* [T 83]; *zachęcać*: *Wszystkich kapłanów zachęca się, by wpisywali się do Unii Misyjnej...* [T 84].

Odejście w tekstach synodalnych od „twardej” dyrektywności i przełamywanie ich urzędowego charakteru jest, jak się wydaje, celowym zabiegiem zmierzającym do „ocieplenia” języka tekstu urzędowego, na co wskazują m.in. słowa biskupa kaliskiego Stanisława Napierały, który, prezentując wersję książkową projektu dokumentów synodalnych diecezji kaliskiej, mówił:

Synod nasz ma na celu przygotowanie prawa diecezjalnego. Dlatego jest ujęty w konwencji norm prawnych. Ma on także aspekty pastoralne, a nawet powiedziałbym pewne

„ciepło”, które, jak ufam, nie zostanie usunięte w dalszych pracach, bo czyni lekturę schematów bardziej przyjemną. [K 340].

Z wprowadzaniem czynności nadawcy za pomocą 3. osoby liczby pojedynczej, np.: *Synod mówi, poleca, dopuszcza, określa, zaleca, zwraca się do kogoś, wzywa* itd. oraz wykorzystaniem form nieosobowych z morfemem *się*: *wydatki [...] pokrywa się z ofiar składanych...* [Ł 28], *Zaleca się, aby wierni świeccy...* [Ł 46], wiąże się nadanie wypowiedzi charakteru bezosobowego, eksponowanie instytucjonalnej postaci tekstu i podkreślenie formalnych stosunków między nadawcą a odbiorcą.

Z zakresu leksykalno-frazeologicznego zwraca uwagę obecność następujących wyrazów będących wykładnikami stylu urzędowego. Są to:

- wyrazy zaliczane do typowych kancelaryzmów, nadające wypowiedzi oficjalny i szablonowy charakter, takie jak **zabezpieczyć, zabezpieczenie** nie tylko w znaczeniu ‘uczynić bezpiecznym’, ale także ‘zapewnić’, np.: *zabezpieczenie parafianom łatwego przystępu do spowiedzi* [K 15]; *Archiwum powinno być dobrze zabezpieczone przed zdarzeniami losowymi, a także przed osobami nieuprawnionymi* [K 22], **obwieszczenie**, np.: *Nauczyielskie zadanie Biskupa wyraża się w obwieszczeniu diecezjanom nieskazitelnej Ewangelii Chrystusowej*, [K 9], **delegować, miejsce zamieszkania, uczestniczyć w czymś, osoby nieuprawnione, zakres praw i obowiązków, zdarzenie losowe, protokół zdawczoodbiorczy, obejmować urząd, pełnić urząd, w celu, w odniesieniu**, np.: *Do obowiązków proboszcza należy posługa nauczania, uświęcania i pasterskiego kierowania w odniesieniu do powierzonych mu parafian*. [K 14];
- wyspecjalizowane terminy prawnicze, np.: **notariat** ‘urząd w którym sporządza się akty prawne’: *Powołany przez Biskupa Kaliskiego Notariat do spraw Mażeńskich w Kurii Diecezjalnej w Kaliszu* [K 19]; **notariusz (dekanalny)** ‘urzędnik mający do czynienia z dokumentami prawnymi diecezji’, **promulgacja** ‘ogłoszenie aktu normatywnego, konieczne do uzyskania przez ten akt mocy obowiązującej; obwieszczenie, obwieszczać, łac. *promulgatio, promulgare*’: *Normy prawne [...] wydawane po promulgacji niniejszych statutów* [Ł 2]; *Dekret zatwierdzenia i promulgacji uchwał III Synodu Archidiecezji Łódzkiej* [Ł 22]; *Uroczysta Msza święta w Katedrze i promulgacja statutów oraz aneksów Pierwszego Synodu Diecezji Kaliskiej* [K 369]; **trybunał (kościelny)** ‘sąd, organ powołany do rozstrzygania sporów’: [Notariusz Sądowy] *Kieruje sprawami, głównie małżeńskimi, które wymagają ich odesłania do Trybunału Kościelnego. Trybunałem tym ad tempus jest Metropolitalny Trybunał Kościelny w Poznaniu*. [K 175]; **referent (diecezjalny)** ‘urzędnik prowadzący pewien dział w instytucji’: *Działalność duszpasterstwa powołań w Diecezji Kaliskiej koordynuje Diecezjalny Referent do spraw powołań mianowany przez Biskupa*. [K 45];

- wtręty łacińskie, często pojawiające się także w dokumentach urzędowo-prawnych „świeckich”, np.: **a quo** ‘od którego; w odniesieniu do czasu: moment początkowy’, **ad quem** ‘do którego; w odniesieniu do czasu: termin ostateczny’: *Warunki wyjazdu i pracy ewangelizacyjnej za granicą będą określane odpowiednią umową między biskupami „a quo” i „ad quem”*. [K 39]; *w umowach zawieranych między Biskupami „a quo” i „ad quem”*. [K 144]; *Wówczas proboszcz a quo winien na piśmie zaświadczyć proboszczowi ad quem, że dziecko spełnia wymogi i jest przygotowane do przyjęcia I Komunii św. Jeżeli natomiast w zaświadczeniu stwierdzi, że nie jest przygotowane, wtedy proboszcz ad quem bierze odpowiedzialność za przygotowanie dziecka i on podejmuje decyzję, kiedy dziecko może przystąpić do I Komunii św. O fakcie Komunii powinien powiadomić proboszcza a quo*. [K 254]; **ad acta**: *Sprawy z adnotacją ad akta [!] Kanclerz przekazuje archiwście w celu złożenia ich w archiwum kurialnym*. [K 176]; **ad tempus** ‘na określony czas, np. został powołany na określony czas’: *Trybunałem tym ad tempus jest Metropolitalny Trybunał Kościelny w Poznaniu* [K 175]; **de facto** ‘w istocie, w rzeczywistości’: *praca określonego rodzaju wykonywana w ustalonym czasie i pod kierownictwem pracodawcy jest de facto umową o pracę, obojętnie jak byłaby nazwana* [K 265]; **modus procedendi** ‘sposób postępowania’: *Modus procedendi w pracy Kanclerza* [K 175]; **per turnum** ‘według porządku, według zmiany regularnej, po kolei’: *Kanonicy parafii macierzystej (i nowo powstałej) pełnią dyżur per turnum we wspólnej kancelarii* [Ł 96];
- wykorzystywane niezwykle często, służące konkretności i zwięzłości wypowiedzi, rzeczowniki dewerbalne na *-anie, -enie*, np.: *błogosławienie, delegowanie, kierowanie, nauczanie, organizowanie, otaczanie, pasterzowanie, posiedzenie, przepowiadanie, przeprowadzanie, sprawowanie, stwierdzenie, ustanowienie, uświęcanie, wizytowanie, wspomaganie, wypełnianie, wypracowywanie, zamierzenie, zarządzanie: Celem pielgrzymki do miejsc świętych powinno być: uproszenie łask, pokuta – moralne odrodzenie, pogłębienie wiary, wspólnotowe przeżycie rzeczywistości Kościoła*. [K 40]; *obowiązki nauczania, uświęcania i kierowania* [K 9];
- szeregi wyrazowe charakterystyczne dla dawnego stylu urzędowego, np.: *Dekret zatwierdzenia i promulgacji uchwał* [Ł 22]; *niniejszym dekretem zatwierdzam Statuty III Synodu Archidiecezji Łódzkiej i ogłaszam je jako prawo partykularne Kościoła łódzkiego* [Ł 22].

Na płaszczyźnie składniowej dominują zdania oznajmujące z orzeczeniem imiennym: *Zarządcą dóbr doczesnych na terenie Archidiecezji jest Arcybiskup Łódzki* [Ł 84]; *Troska o chorych jest integralną częścią posłannictwa Kościoła*. [Ł 80]; *Pełnienie chrześcijańskich dzieł miłosierdzia jest obowiązkiem każdego wiernego* [Ł 79].

Kolejnym istotnym wykładnikiem stylu urzędowego są odesłania do przepisów, aktów prawnych, pochodzących, w przypadku statutów synodalnych, z zakresu prawa kościelnego, w oparciu o które urzędy diecezjalne funkcjonują. Ich przytaczanie służy precyzji i ścisłości wypowiedzi, np.: *Kuria sprawuje swoje funkcje zgodnie z przepisami prawa kościelnego (kan. 469–486 KPK) oraz zarządzeniami wydawanymi przez Arcybiskupa.* [Ł 25]; *Rada do Spraw Ekonomicznych powoływana przez Arcybiskupa – zgodnie z kan. 492 KPK – przedkłada mu bilans...* [Ł 25]; *Wszystkie umowy dotyczące transakcji wymienionych w art. 335 muszą być zawierane zgodnie z przepisami...* [Ł 85]; *W przypadkach określonych przez prawo kanoniczne Biskup ma obowiązek wysłuchania opinii Rady (por. KPK Kan. 461 § 1, 515 § 2, 531, 536 § 1, 1215 § 2, 1222 § 1, 1236).* [K 20].

Temu samemu celowi, czyli dokładności i jednoznaczności przekazu, służy ścisła **datacja**, określenie czasu obowiązywania wprowadzonych przez Synod statutów, czy też uchwalenia aktu prawnego. Jest to powszechny wymóg wszelkich tekstów urzędowych. Specyfika i swoistość religijnych tekstów urzędowych na tle innych wypowiedzi tego typu przejawia się w wykorzystaniu kalendarza liturgicznego, np.: *Statuty [...] obowiązywać będą od 21 lutego 1999 roku tj. od I Niedzieli Wielkiego Postu,* [Ł 22]; *Dan w Łodzi, dnia 22 listopada 1998 r., w uroczystość Chrystusa Króla Wszechświata, w trzynastym roku mojej posługi w Kościele łódzkim.* [Ł 22].

Z dążeniem do precyzji, jednoznaczności, ale też i zrozumiałości tekstu wiązać możemy obecność w tekstach synodalnych konstrukcji o charakterze metajęzykowym, składających się z trzech członów: objaśnianego, objaśniającego oraz spójki – w funkcji tej najczęściej występują: partykuła **czyli** oraz przymiotnik **zwany**, sporadycznie inne wyrazy, np. czasownik **nazywać (się)**. Tego rodzaju konstrukcje najczęściej zestawiają określenia o różnym nacechowaniu stylistycznym – potoczne i ogólnoreligijne z terminologicznymi, np.: *zaręczyny, czyli przyrzeczenie małżeństwa* [K 99]; *Odstępstwo od wiary, czyli apostazja* [K 318]; *sprawować posługę konfesyjną, czyli odpuszczać grzechy* [K 270]; *Bierzmowanie zwane sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej* [K 85]; *kwadrynację, czyli odprawianie przez tego samego kapłana czterech Mszy św.* [K 140]; *modlitwa zwana kolektą* [K 89]; *Niech proboszcz otacza ojcowską troską i opieką dom w parafii, który nazywa się probostwem lub plebanią.* [K 16]; *W wypełnianiu troski pasterskiej, czyli w zarządzaniu Kościołem diecezjalnym* [K 9]; *Kościół katedralny jest świątynią dla parafii, zwaną Parafią Katedralną* [K 123]; *odwiedziny zwane kolędą. Kolęda jest tradycyjną formą odwiedzin duszpasterskich* [K 43].

Jednakże obok tych środków językowych wynikających z urzędowego charakteru tekstów występują takie, które tę stylistykę przełamują, zakłócając przede wszystkim kategorię zwięzłości i jednoznaczności wypowiedzi. Dzieje się tak m.in. na skutek użycia porównań i przenośni, np.: *Chrzest jest bramą otwierającą przystęp do wszystkich innych sakramentów.* [K 316]; *Dla pasterza parafii i jej wiernych ministranci powinni być jak źrenica oka.* [K 26] czy też wyrazów nacechowanych aksjologicznie, np. **nieskazitelny**:

Nauczycielskie zadanie Biskupa wyraża się w obwieszczeniu diecezjanom nieskazitelnej Ewangelii Chrystusowej w sposób przystosowany do ich potrzeb [K 9]; **troskliwie**: Należy troskliwie pielęgnować śpiew ludu podczas sprawowania liturgii, zwłaszcza niedzielnej. [K 24]; **piękny**: przygotowanie do prawidłowego, pięknego i pobożnego pełnienia służby przy ołtarzu [K 26]; **piękna służba** licznej grupy liturgicznej [K 92]; **godny** ‘stosowny, odpowiedni, właściwy; wzbudzający szacunek, poważany’; **godnie, niegodnie**: Słowo Boże powinno być wypowiedane w sposób godny i zrozumiały dla wszystkich [K 89]; *Między poszczególnymi Mszami* trzeba zachować odstęp czasu niezbędny do godnej, bez pośpiechu, celebracji [K 93]; *Godne przyjmowanie Komunii świętej* [K 94]; **godziwy** ‘odpowiedni, właściwy, rzetelny, uczciwy’: *Zezwolenia „Nihil Obstat” Biskupa diecezjalnego na celebrację małżeństwa (wymagane do godziwego zawarcia małżeństwa)* [K 286].

Cechy leksykalno-stylistyczne tekstów synodalnych wynikające z ich religijnego charakteru

Z religijnego charakteru omawianych tekstów zdają się wynikać następujące cechy:

- wtręty łacińskie,
- słownictwo religijne,
- inne cechy stylistyczne.

Wtręty łacińskie

Wykorzystanie łaciny jako języka żywego służącego do komunikacji w tekstach synodalnych spotykamy tylko w przypadku korespondencji (telegramów) między biskupami diecezjalnymi a Ojcem Świętym. Zwracanie się do Papieża z prośbą o apostolskie błogosławieństwo dla prac związanych z synodami nie jest jednak zachowaniem powszechnym. Tylko w telegramach wymienionych między biskupem kaliskim Stanisławem Napierałą a Ojcem Świętym Benedyktem XVI użyty został język łaciński¹⁰, w przypadku dwóch pozostałych

¹⁰ Oprócz wersji łacińskiej telegramu w dokumentacji podane jest także tłumaczenie polskie obu telegramów. Telegram Biskupa Kaliskiego Stanisława Napierały do Ojca Świętego Benedykta XVI z prośbą o Apostolskie Błogosławieństwo dla prac Pierwszego Synodu Diecezji Kaliskiej ma następującą postać:

Kalisz, die 15 mensis iulii 2008.

N. 1162/2008/B

Beatissime Pater,

Dioecesis calissiensis in Polonia, fundata die 25 mensis martii 1992, primam Synodum suam celebrare indendit. Finis principalis Synodi est proprias leges particulares definire. Constitutae sunt iam commissiones synodales et schemata statutorum praeparantur. Die 13 mensis septembris 2008 prima Synodi sessio plenaria inchoabit labores.

synodów, łódzkiego i tarnowskiego, językiem korespondencyjnym jest język polski, co może świadczyć o ograniczonej już znajomości i zmniejszającym się zakresie użycia łaciny we współczesnym Kościele polskim.

Stosunkowo licznie natomiast obecne są w analizowanych tekstach synodalnych oryginalne wtrącenia łacińskie, co, zważywszy na rolę, jaką język ten odegrał w historii Kościoła (m.in. w nauczaniu kościelnym czy też w urzędach kościelnych) i kształtowaniu się polskiego języka religijnego, jest zjawiskiem dość oczywistym¹¹.

Wskazać możemy dwie grupy cytatów łacińskich obecnych w tekstach synodalnych zróżnicowanych przede wszystkim funkcjonalnie.

Jedną grupę tworzą łacińskie nazwy własne różnego rodzaju dokumentów urzędowych Kościoła (instrukcji, konstytucji, dekretów), które przywoływane są jako punkt odniesienia przy formułowaniu norm dla Kościoła diecezjalnego, np.:

- „Współpraca pomiędzy Seminarium a Wydziałem Teologicznym jest realizowana z zachowaniem norm wyznaczonych przez Konstytucję Apostolską *Sapientia Christiana*” [K 206];

Humillime peto, ut Sanctitas Vestra Synodo nostrae eiusque membris necnon episcopo Apostolicam Suam Benedictionem velit impartire.

Sanctitatis Vestrae
filius addictissimus

Sua Sanctitas
Papa Benedictus XVI
Citta del Vaticano

zaś odpowiedź Papieża brzmi:

SEGRETERIA DI STATO

Dal Vaticano, 19 agosto 2008

Excellentissimo ac Reverendissimo Domino
D.no Stanislao Napierała
Episcopo Calissiensis

Quandoquidem dioecesis ista calissiensis, quae in Annuntiatione Domini sollemnitate incidente est condita, quaeque ad primam synodum celebrandam se comparat, Summus Pontifex pastorale magni momenti hoc inceptum dilaudat ac simul hortatur ut leges particulares apposite definiantur, quo efficaciores ad communitatem ecclesiam iuvandam evadant, unde fideles cuncti promptiore quodam animo in Evangelii semitis decurrant iique probanda pietatis opera alacriter patrent, dum idem Beatissimus Pater, patrocinio interveniente ipsius Ecclesiae Matris, tibi, excellentissime Domine, auxiliari Episcopo singulisque huius synodi participibus Apostolicam Benedictionem copiose dilargitur universae dilectae communitati dioecesanae communicandam

Tharsicius S.R.E. Cardinalis Bertone
Secretarius Status

¹¹ Łacińskie cytaty obecne są także w innych formach wypowiedzi religijnych, m.in. w listach pasterskich episkopatu Polski adresowanych do kapłanów, zob. Magdalena Zachwieja, „Leksyka listów pasterskich Episkopatu Polski z lat 1945–1966”, w: *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego. Z okazji 400-lecia wydania Biblii ks. Jakuba Wujka*, red. ks. Zbigniew Adamek, Stanisław Koziara (Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej, 1999), 235.

- „W «Świadectwie ogłoszonych zapowiedzi» («Testimonium bannorum») należy podawać w pełni wszystkie dane personalne nupturientów” [T 276];
- „Program studiów uwzględni wymogi przygotowania kleryków do kapłaństwa zawarte w *Ratio Institutionis Sacerdotalis pro Polonia*”. [K 206];
- „(Por. Dekret Kongregacji ds. Duchowieństwa „Mos iugiter” z 22 lutego 1991 r.)”. [K 141];
- „Instrukcja Kongregacji Kultu Bożego *Immensae caritatis*, z dnia 29.01.1973 roku, zezwala biskupom diecezjalnym wprowadzić posługę nadzwyczajnych szafarzy udzielania Komunii św. na terenie swoich diecezji”. [K 256];
- „Normy prawne określające możliwości współudziału w świętych rzeczach, zawiera Instrukcja «Communicatio in sacris»”. [K 104];
- „Nadesłane do ogłoszenia w «Poleceniu ogłoszenia zapowiedzi» («Ad proclamanda banna»)” [T 275];
- „kronika parafialna («Liber memorabilium»)” [T 278];
- „Członkowie Kapituły na podstawie «Iuramentum corporale», składanej w związku z instalacją kanoniczną, mają moralny obowiązek przestrzegania niniejszych Statutów”. [K 160];
- „Kapituła korzysta z własnej pieczęci przedstawiającej Świętego Mikołaja i mającej w otoku napis: «Sigillum Capituli Ecclesiae Cathedralis Calisiensis»”. [K 155].

Drugą grupę tworzą liczne wtręty makaroniczne o charakterze słownictwa specjalnego (swoistych terminów), używanych w prawie i zwyczajach duchowieństwa Kościoła katolickiego. Zaliczyć do nich możemy m.in.:

ad limina, łac. *ad limina apostolorum* ‘do progów apostoelskich; podróż sprawozdawcza biskupa do Rzymu, osobiste odwiedziny biskupów u papieża i u grobów książąt apostoelskich obowiązujące biskupów europejskich co 5 lat; pot. wszelka pielgrzymka’: *Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów polskich podczas wizyty „Ad limina” w Watykanie 12 stycznia 1993 roku* [K 207];

cathedraticum ‘danina katedralna składana corocznie przez kościoły, probostwa i bractwa dla kościoła katedralnego’: *Cathedraticum. 30 groszy rocznie od rodziny (rodzina = 4 osoby). Należy odprowadzać w czterech częściach (co kwartał jedną część)*. [K 320];

communicatio in sacris ‘uczestnictwo w sprawach, czynnościach świętych’: *Communicatio in sacris – interkomunia oznacza uczestniczenie oraz wspólne sprawowanie kultu liturgicznego i sakramentów przez chrześcijan katolików i niekatolików* [K 103];

formatio permanens ‘tworzenie, kształtowanie nieprzerwane, trwałe’: *Na mocy „charyzmatu Bożego”, otrzymanego w sakramencie święceń, wszyscy kapłani są powołani do formatio permanens, która jest prawem i zadaniem Kościoła*. [K 47];

iura stolae ‘dochody prawne, parafialne’: *W Diecezji Kaliskiej utrzymanie duchownych zabezpieczają: udział w akcydensie (iura stolae)* [K 142]; *Ofiary wiernych składane z racji posług religijnych, tzw. iura stolae (chrzty, śluby, pogrzeby, licencje itp.)* [Ł 38];

kumulus/cumulum, łac. *cumulus* ‘kupa, gromada; skupienie, nagromadzenie; nadmiar, dodatek’: *W parafiach, gdzie jest kilku kapłanów, zaleca się prowadzić kumulus, jako formę rozliczania stypendiów mszalnych.* [K 142]; *Przy podziale stypendiów mszalnych obowiązuje równy podział między kapłanów pracujących w parafii, czyli cumulum.* [Ł 39];

latae sententiae ‘z góry zadekretowana (zawarta w kodeksie)’: *Proboszcz ma obowiązek poinformować o kanonicznych skutkach karnych formalnego aktu wystąpienia z Kościoła, a więc na pierwszym miejscu o karze ekskomuniki latae sententiae, którą zaciąga odstępca.* [K 106];

ne temere ‘nie lekkomyślnie’: *Zawiadomienie o zawarciu małżeństwa zwane „Ne temere”* [K 102]; *W księdze zapowiedzi należy [...] odnotować także [...] datę otrzymanego potwierdzenia („Ne temere”), że małżeństwo zostało zawarte.* [T 275];

nihil obstat ‘nie ma przeszkód; rzymskokatolicka formuła zezwolenia na druk albo na objęcie stanowiska kościelnego’: *Biskup [...] wydaje, zgodnie ze swoją kompetencją, dyspensy, dekrety generalne, dekrety szczegółowe, nihil obstat, instrukcje i inne akty władzy wykonawczej oraz wykonuje zadania zlecone mu przez Biskupa diecezjalnego.* [K 10]; *Zezwolenia „Nihil Obstat” Biskupa diecezjalnego na celebrowanie małżeństwa* [K 286];

omnia parata ad nuptias ‘wszelkie przygotowania do wesela’: *Przyczyna: [...] 1. dobro duchowe stron; 2. uważnienie już zawartego małżeństwa; 3. niebezpieczeństwo zawarcia małżeństwa cywilnego; 4. dobro dziecka nienarodzonego; 5. omnia parata ad nuptias; 6. podeszłe lata nupturientów* [K 300];

recognitio ‘przegląd, oglądanie; tu: aprobata’: *uchwała uzyskała recognitio Stolicy Apostolskiej* [Ł 121];

schola cantorum ‘szkoła śpiewaków’: *W każdej parafii powinna istnieć schola cantorum.* [K 25];

sede plena ‘przy prawomocnym zarządzie’ [K 20];

sede vacante ‘w czasie, gdy stolica biskupia jest nieobsadzona; przy nieobsadzonym, wakującym zarządzie’: *Sede vacante Rada Kapłańska z samego prawa ulega rozwiązaniu* [Ł 151];

seminaristicum ‘opłata na rzecz seminarium duchownego’: *Seminaristicum, które opłacają wszyscy kapłani diecezjalni zatrudnieni w diecezji z wyjątkiem kapłanów placących aktualnie takse seminaryjną, emerytów i przewlekle chorych.* [T 249].

O użyciu tego rodzaju cytatów łacińskich zdecydowały, jak się wydaje, przede wszystkim względy pragmatyczne, są one bowiem częścią żargonu zawodowego, funkcjonującego w wypowiedziach urzędowych Kościoła od dawna, dobrze przyswojonymi, a przez to ułatwiającymi powstawanie tego rodzaju tekstów¹².

¹² Wykluczyć natomiast należy funkcję estetyczną cytatów łacińskich, czyli związaną ze wzbogaceniem ekspresji językowej, co było typowe dla zjawiska makaronizowania łacińskiego w wypowiedziach XVII–XVIII w.

Słownictwo religijne

Do słownictwa religijnego zaliczymy ten zbiór leksemów, których osadzenie w sferze sacrum – zarówno w odniesieniu do leksemu, jak i do jednego z jego znaczeń – zostało wskazane w ogólnych słownikach języka polskiego w sposób bezpośredni za pomocą kwalifikatora *rel.* (religia, religioznawstwo) lub w sposób pośredni w definicji słownikowej¹³.

Pole słownictwa religijnego, mającego charakter terminologiczny¹⁴, jest niezwykle zróżnicowane wewnątrznie, co wynika z uwarunkowań semantycznych¹⁵, genetycznych¹⁶, jak i użytkowych tworzących je jednostek wyrazowych. Podstawowy zasób stanowią jednostki językowe o charakterze ogólnoreligijnym, obecne we wszystkich typach tekstów religijnych, a więc w modlitwach, kazaniach, listach pasterskich itd. W komunikacji religijnej powszechnie znane są również terminy bardziej ściśle, choć ich zakres użycia ograniczony jest często do wyspecjalizowanych (urzędowych) form wypowiedzi.

W statutach synodalnych występują wszystkie rodzaje słownictwa religijnego¹⁷, zarówno terminy ściśle, jak i wieloznaczne i nieostre. W związku z tym, iż duża jego część

¹³ Por. Jolanta Migdał, Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk, „O słownictwie religijnym w słownikach języka polskiego (przeobrażenia warsztatu leksykograficznego od połowy XX wieku)”, w: *Język doświadczenia religijnego*, red. Grzegorz Cyran, Elżbieta Skorupska-Raczyńska, t. 4 (Szczecin: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego, 2012), 229.

¹⁴ Terminy rozumieć będziemy jako „jednostki leksykalne [...] spełniające funkcję znaku pojęcia fachowego, naukowego i technicznego”, Stanisław Gajda, „Styl naukowy”, w: *Współczesny język polski*, red. Jerzy Bartmiński (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2001), 185.

¹⁵ W obrębie tej grupy wydzielane są różnorakie subpola tematyczne, m.in. nazwy duchownych i pełniących przez nich funkcji liturgicznych, dydaktycznych, nazwy związane z administracją kościelną (nazwy urzędów, instytucji, jednostek administracyjnych), nazwy członków hierarchii kościelnej i duchowieństwa, nazwy ubiorów duchowieństwa, nazwy sprzętów liturgicznych itd.

¹⁶ Jak wykazały badania, z 1641 jednostek leksykalnych zaliczonych do terminologii religijnej znajdujących się we *Współczesnym słowniku języka polskiego* pod red. Bogusława Dunaja, 496 wyrazów jest pochodzenia łacińskiego lub greckiego. Zob. Migdał, Piotrowska-Wojaczyk, „O słownictwie religijnym”, 241.

¹⁷ Są to m.in. takie wyrazy, jak: **celebracja**, **celebrować** ‘odprawiać uroczyste nabożeństwo’; **celebrans** ‘duchowny odprawiający uroczyste nabożeństwo, prowadzący procesję’; **duszpasterz** ‘ksiądz, kapłan’; **duszpasterski**, w wyrażeniach: posługa duszpasterska, ogłoszenia duszpasterskie, działania duszpasterskie, Rada Duszpasterska, spotkania duszpasterskie, posługiwanie duszpasterskie; **duszpasterstwo** ‘godność, działalność duszpasterza’; **dziekan** ‘duchowny katolicki sprawujący nadzór nad okręgiem złożonym z kilku parafii’; **indult** ‘w prawie kanonicznym: łaska (zezwolenie) udzielona od najwyższej władzy duchownej (zwykle papieża) na odstąpienie od przepisów kościelnych w pewnych szczególnych wypadkach; gratia legis’; **kanonik** ‘w kościele katolickim: członek kapituły; tytuł honorowy nadawany duchownym’; **kanonikat** ‘godność, urząd kanonika’; **kolęda** ‘duszpasterskie odwiedziny księży u parafian po świętach Bożego Narodzenia (zwykle połączone ze zbieraniem datków)’; **koncelebra** ‘uroczyste odprawianie nabożeństwa przez wielu księży’; **koncelebrować** ‘wspólne uroczyste odprawianie mszy przez wielu księży’; **koncelebrans** ‘duchowny odprawiający uroczyste nabożeństwo razem z innymi księżmi’; **pasterz** ‘duchowny, ksiądz, kapłan, biskup’ i formy pochodne: **pasterski**, **pasterzowanie**; **prepozyt** ‘przewodniczący kapituły katedralnej (kanonik przewodniczący); tytuł proboszcza kolegiaty’; **prezbiter** ‘w kościele katolickim: kapłan mający pełne święcenie; duchowny mający prawo odprawiania mszy; proboszcz’; **wikariusz** ‘w kościele katolickim: ksiądz będący pomocnikiem proboszcza’: wikariusz generalny, wikariusz sądowy, wikariusz biskupi; **wiatyk** ‘komunia udzielana ciężko choremu, umierającemu’ itd.

jest nie tylko odnotowana w leksykonach, ale także była już przedmiotem badań i opisów w literaturze naukowej¹⁸, więcej uwagi poświęcimy tym jednostkom językowym, które nie zostały odnotowane w słownikach języka polskiego, rzadko też obecne są w komunikacji religijnej. Uznać je bowiem możemy za leksykę dyferencyjną, będącą elementem stylistyki urzędowych tekstów religijnych. Do grupy tej zaliczamy następujące wyrazy:

binacja ‘dwukrotne odprawianie mszy św. w tym samym dniu przez tego samego kapłana’ oraz formy pochodne: *binować, binowanie, binowany: msze binowane; Z tej racji mogą binować w dzień powszedni* [T 121], łac. *bini* ‘podwójny, parzysty’, *binatio*;

celebret, kontekst użycia wyrazu wskazuje na znaczenie ‘zaświadczenie o prawie do prowadzenia uroczystych nabożeństw, prowadzenia procesji’: *Kapłan wyjeżdżający poza granicę Archidiecezji powinien postarać się w Kurii o tzw. celebret z zachowaniem art. 103.* [Ł 44], łac. *celebro*;

dymisorium ‘zwolnienie, ustąpienie z zajmowanego stanowiska’: [biskup pomocniczy] *Wspomaga biskupa diecezjalnego w posłudze uświęcania, udzielając sakramentu Bierzmowania oraz na mocy dymisoriów święceń kapłańskich; wizytuje parafie.* [K 10], łac. *dimissio* ‘odesłanie, odprawienie’;

inkardynować ‘wcielić, przyjąć osobę duchowną do oznaczonej diecezji’: *za zmarłego kapłana inkardynowanego do Archidiecezji* [Ł 44]; *Kapłani inkardynowani do Diecezji Kaliskiej* [K 96], łac. *incardinatio*;

komunia – obok dwóch znaczeń, w których wyraz ten najczęściej jest używany, i odnotowanych w SJPD, czyli: ‘przyjmowanie konsekrowanego chleba’ oraz ‘część mszy, w czasie której celebrans spożywa i rozdaje wiernym komunie’, w tekstach synodalnych obecny jest również w znaczeniu ‘wspólnota, społeczność, zjednoczenie’: *instytuty życia konsekrowanego wyrażają komunie, która je z nim łączy i poszukują płaszczyzn apostołskiego działania w jego ubogaceniu* [Ł 35], łac. *communio* ‘uczestnictwo, wspólność’;

kwadrynacja ‘odprawianie czterech mszy św. w tym samym dniu przez jednego kapłana’: *Biskup Kaliski na podstawie uprawnienia udzielonego mu przez Stolicę Apostolską może udzielić w wyjątkowych przypadkach zezwolenia na kwadrynację w niedziele i święta nakazane, czyli odprawianie przez tego samego kapłana czterech Mszy św.* [K 140], łac. *quadrans* ‘ćwierć, czwarta część’;

prezbiterium – leksem ten obecny jest w analizowanych tekstach w dwóch znaczeniach: **1.** odnotowanym w słownikach i ogólnie znanym: ‘wydzielona część kościoła, w której znajduje się wielki ołtarz, zajmowana w czasie nabożeństwa przez duchowieństwo’: *Centralne miejsca w stallach, po obu stronach prezbiterium, zajmują kanonicy prałaci.* [K 167]; *O ile to możliwe, chrzcielnicę należałoby umieścić w osobnej kaplicy lub blisko prezbiterium i ołtarza.* [K 84] oraz **2.** niepoświadczonym w ogólnych leksykonach: ‘zgrupowanie

¹⁸ Dwie podstawowe i najważniejsze prace to: Edward Klich, *Polska terminologia chrześcijańska*, (Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1927) oraz Maria Karpluk, *Słownik staropolskiej terminologii chrześcijańskiej* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN, 2001).

księży; grupa osób duchownych tworząca wspólnotę diecezjalną; ciało kolegalne': *Udział w Radzie Kapłańskiej jest zaszczytem i zobowiązaniem do ofiarnej współpracy dla dobra Diecezji oraz do umacniania braterskiej i hierarchicznej więzi zespalającej kapłanów z Biskupem i między sobą w kapłańską wspólnotę Prezbiterium Diecezji.* [K 194]; *O przebiegu i treści obrad Rady informuje Prezbiterium komunikat.* [K 195]; *Kapłani [...] tworzą w Diecezji jedno prezbiterium pod przewodnictwem Biskupa.* [K 51]; *Cale prezbiterium Kościoła Łódzkiego winno otaczać szczególną troską kapłanów emerytów* [Ł 43]; *Wymogiem kształtowania duchowości komunii prezbiterium diecezjalnego jest, aby kapłani uczestniczyli w rekolekcjach organizowanych przez naszą Diecezję.* [K 49], łac. *presbyterium*;

trynować/trinować 'odprawić trzy msze św. w tym samym dniu przez tego samego kapłana' oraz formy pochodne: *trynowanie, trynacja, trynowany: Biskup Kaliski zezwala na binacje i trynacje w ciągu roku w określone dni i święta oraz gdy zachodzą szczególne racje duszpasterskie* [K 140]; *Każdy ksiądz ma prawo w danym dniu zatrzymać dla siebie stypendium z jednej Mszy. [...] Jeśli w tym dniu binuje lub trynuje, stypendia z tych Mszy należy przekazać do Kurii Diecezjalnej.* [K 141]; *Z tej racji mogą binować w dzień powszedni i trinować w niedzielę...* [T 121], łac. *trini* 'po trzy, trzy, potrójny';

współformator 'współtwórca': *Z myślą o przyszłości Kościoła proboszcz winien troszczyć się o powołania duchowne, kapłańskie, zakonne, misyjne. Jeśli w parafii są klerycy, w łączności z Seminarium Duchownym jest ich współformatorem.* [K 16];

wymienianka, konteksty użycia pokazują, iż *wymienianka* oznacza 'opłacany przez wiernych zwyczaj wymieniania nazwisk osób w czasie mszy św. z różnych okazji, także z okazji Zaduszek, w intencji których odmawiane są modlitwy': *Zawsze obowiązuje dobroć ofiar składanych w łączności z ceremoniami pogrzebowymi, za Mszę św., zamawianą za zmarłych oraz tzw. wymienianki.* [K 133]; *Celebracja – Nasza łączność ze zmarłymi świętymi i przebywającymi w czyśćcu (można powiązać z kilkoma wymieniankami i modlitwą za zmarłych).* [K 245]; *Zatwierdzam propozycje podziału akcydensu oraz ofiar składanych z okazji wymienianek (Zaduszek)* [K 273]. Cytaty wskazują, że w jakimś stopniu *wymienianka* jest traktowana jako synonim *wypominek* (por. *wszelkie ofiary składane w parafii przez ludzi, chyba że ktoś, składając ofiarę, wyraźnie określi inne jej przeznaczenie, z wyjątkiem akcydensów, stypendiów mszalnych, zaduszek (wypominek)* [K 137].

Inne cechy stylistyczne

Słownictwo stylistycznie nacechowane

Stosowanie wyrazów archaicznymi, dawnych, przestarzałych, książkowych pod względem znaczeniowym oraz słowotwórczym jest znamienne dla różnego rodzaju wypowiedzi religijnych. W statutach synodalnych pojawiają się takie wyrazy i formy, jak¹⁹:

¹⁹ Znaczenia oraz kwalifikatory stylistyczne według: Witold Doroszewski, red., *Słownik języka polskiego*, t. I–XI (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1958–1968); oznaczony za pomocą skrótu SJPD.

akcydens, SJPD daw. ‘dochód uboczny’: *Akcydens tworzą dobrowolnie składane ofiary wiernych z okazji pogrzebu, ślubu, Chrztu i zapowiedzi*. [K 274]; *W Diecezji Kaliskiej utrzymanie duchownych zabezpieczają: [...] udział w akcydensie (iura stolae)* [K 142], łac. *accidens*;

dziękczynienie ‘podziękowanie, hołd wdzięczności’ oraz forma pochodna **dziękczynny**: *diecezjalne dziękczynienie za żniwa* [K 13]; *Celebracja o charakterze dziękczynnym Bogu i rodzicom* [K 243]; w SJPD obie formy bez kwalifikatora, lecz czasownik *dziękczynić* określony został jako *przestarz.*;

erekcja, SJPD ‘wzniesienie jakiejś budowli, ufundowanie, założenie, utworzenie czegoś’²⁰: *Erekcja nowego domu zakonnego* [K 58], łac. *erectio*;

erygowanie, SJPD: *erygować, książk.* ‘wznieść, ufundować, założyć coś’: *służy radą przy erygowaniu parafii* [Ł 151]; *Na erygowanie nowego domu zakonnego potrzebna jest pisemna zgoda Biskupa diecezjalnego*. [K 58];

formacja, SJPD *przestarz.* a) ‘formowanie, tworzenie, kształtowanie’; b) ‘forma, kształt, typ’; wyraz występujący w następujących związkach: **formacja**: *alumnów, apostołska, chrześcijańska, duchowa, duchowieństwa, intelektualna, kapłanów, liturgiczna, ludzka, misyjna, pastoralna, religijna, seminaryjna, stała, świeckich, wiernych* itd., np.: *kapłani bez względu na wiek i warunki życia powinni osobiście [...] nieustannie troszczyć się o pogłębianie każdego wymiaru własnej formacji* [Ł 36]; *pracownicy kościoła powinni doskonalić swoje kwalifikacje zawodowe i formację religijną* [Ł 47]; *Synod poleca, aby wikariusze – przyszli proboszczowie – stale pogłębiali swoją formację duchową, intelektualną i pastoralną*. [K 17];

godziwy, SJPD *nieco przestarz.* ‘odpowiedni, właściwy, słuszny rzetelny, uczciwy’: *Zezwolenia „Nihil Obstat” Biskupa diecezjalnego na celebrację małżeństwa (wymagane do godziwego zawarcia małżeństwa)* [K 286];

kapłan, SJPD *książk.* ‘osoba uprawniona do pełnienia głównych czynności kultu religijnego; w niektórych wyznaniach chrześcijańskich: duchowny, mający święcenia upoważniające go do odprawiania mszy’; nacechowanie stylistyczne tego wyrazu ujawnia się zwłaszcza w zestawieniu z frekwencją użycia wyrazu *ksiądz*. W kaliskich tekstach synodalnych *ksiądz* obecny jest 39 razy, natomiast *kapłan* blisko 220 razy (nie licząc form pochodnych: *kapłaństwo, kapłański*). Wydaje się, iż leksem *ksiądz* odczuwany jest jako bardziej potoczny, zaś *kapłan* ma zdecydowanie bardziej uroczyste i dostojne nacechowanie;

konferencja, 1. SJPD *przestarz.* ‘odczyt, prelekcja, wykład’: *Studium to winno łączyć wykłady teologiczne dla zainteresowanych z konferencjami duszpasterskimi w parafiach*. [K 161]; *wypróbowane w Kościele formy kaznodziejstwa, a mianowicie homilie, kazania i konferencje* [T 72]; *przygotowywać się do homilii, kazań i konferencji religijnych* [Ł 50]; 2. ‘zebranie, zgromadzenie’: *Zasady postępowania w sprawie formalnego wystąpienia*

²⁰ Znaczenie to kwalifikatorem *przestarzały* opatrzone zostało w: Mieczysław Szymczak, red., *Słownik języka polskiego*, t. I–III (Warszawa: PWN, 1978–1981).

z Kościoła (przyjęte przez Konferencję Episkopatu Polski 27 września 2008 roku) [K 104]; w Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele Katolickim. [K 106];

konsultor, SJPD *przestarz.* ‘radca, doradca; dziś niekiedy w organizacji kościelnej, w niektórych zakonach’: *Kompetencje Kolegium Konsultorów* [K 20], łac. *consultor*;

nawiedzić, SJPD *przestarz.* dziś *podn.* ‘przybywać do kogo w odwiedzin, w gościnę, z wizytą’ oraz forma pochodna **nawiedzenie**: *osobiście objąć opieką duszpasterską chorych swojej parafii, nawiedzając ich np. w pierwszy piątek miesiąca* [Ł 97], częściej formy te występują w połączeniach (kontekstach) z nazwami miejsc świętych, mamy więc: *nawiedzenie sanktuarium, nawiedzenie Najświętszego Sakramentu, czy też nawiedzenie św. Józefa w kopii kaliskiego wizerunku Świętej Rodziny* [K 70];

nupturient, SJPD *przestarz.* ‘ten, kto zamierza zawrzeć związek małżeński’ oraz forma pochodna **nupturientka**: *Jeżeli nupturienti nie zawarli małżeństwa cywilnego* [Ł 122]; *W księdze zapowiedzi należy, oprócz danych personalnych nupturientów, odnotować także...* [T 275]; *Jeżeli nupturienti nie zawarli małżeństwa cywilnego* [Ł 122]; *Nie może przyjmować nupturientów na zapowiedzi* [K 292]; *Za kanoniczne badanie nupturientów i przygotowanie wymaganej dokumentacji odpowiada proboszcz parafii stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania jednego z nupturientów* [K 100], łac. *nupturiens* ‘narzeczony/a, oblubieniec/nica’;

oblóczyny, SJPD *kult.* ‘przywdzianie habitu zakonnego jako ceremonia kościelna’: *informowanie o uroczystościach: oblóczyn, ślubów zakonnych, jubileuszy tych, którzy pochodzą lub pracują w parafii* [K 58];

piecza, SJPD *książk.* ‘dbanie, dbałość o kogoś lub o coś, opieka nad kimś, nad czymś; troskliwość, staranie’; wyraz używany najczęściej w s frazeologizowanych związkach wyrazowych: **sprawować pieczę nad kimś**: *Biskup diecezjalny pod przewodnictwem Ojca Świętego sprawuje pieczę nad powierzoną mu częścią Ludu Bożego jako jej pasterz, spełniając wobec niej zadania i obowiązki nauczania, uświęcania i kierowania.* [K 9]; **powierzyć kogoś czyjejs pieczy**: *Biskup ma troszczyć się, aby on sam i wszyscy powierzeni jego pieczy – duchowni i świeccy – wzrastali w łasce Bożej* [K 9]; **mieć pieczę nad czymś**: *Najwyższą pieczę i władzę nad Seminarium Duchownym ma we wszystkich sprawach Biskup diecezjalny.* [K 45];

przepowiadać, SJPD *daw.* ‘opowiadać, głosić, obwieszczać, wyklądać’ oraz forma pochodna *przepowiadanie*. W tekstach religijnych leksem ten używany jest głównie w kontekście głoszenia Słowa Bożego; mamy więc: *przepowiadanie liturgiczne* ‘przepowiadanie Słowa Bożego w czasie Mszy św.’; *przepowiadanie katechetyczne* ‘przepowiadanie Słowa Bożego w czasie katechezy parafialnej’. Jego wartość stylistyczną uwypukla obecność neutralnego pod względem nacechowania, synonimicznego wyrazu **głosić** i jego form pochodnych: **głoszenie** (np. *głoszenie homilii, głoszenie słowa Bożego*); **głosiciel** (np. *Katolicy – duchowni i świeccy – winni być gorliwymi głosicielami istnienia Boga.* [K 63]);

ubogacać, SJPD *daw.* ‘bogacić, wzbogacać, wzbogacenie, czynić co wspaniałszym’ oraz forma pochodna **ubogacenie**: *Sprawowanie sakramentaliów należy ubogacać*

odpowiednio dobranym słowem Bożym i odmawianiem przewidzianych w rytuale modlitw. [K 118]; *ubogacenie wiary* [K 224]²¹;

umacniać (się), SJPD *daw.* ‘nabierać sił; pokrzepiać się, wzmacniać się’ oraz forma pochodna **umacnianie (się)** ‘wzmacnianie, utwierdzenie’: *Misje parafialne. Pozostają ciągle owocną formą głoszenia Słowa Bożego, umacniają i ożywiają wiarę, formują postawy chrześcijańskie.* [K 70]; *Udział w Radzie Kapłańskiej jest zaszczytem i zobowiązaniem [...] do umacniania braterskiej i hierarchicznej więzi zespalającej kapłanów z Biskupem i między sobą w kapłańską wspólnotę Prezbiterium Diecezji.* [K 194]; *umacniania parafian w wierze* [K 43]; *codzienne umacnianie się Słowem Bożym i Eucharystią* [K 51];

umiłowanie, SJPD *książk.* ‘osoba, rzecz, którą się umiłowowało, ukochało’: *pogłębianie wiary w Boga i umiłowania Kościoła* [K 36]; *umiłowanie liturgii* [K 279];

uświęcać ‘nadawać czemu cech świętości; uwznioślać, uszlachetniać’: *Mają być w świecie i go uświęcać od wewnątrz, to jest przenikać duchem Ewangelii cały porządek rzeczy doczesnych.* [K 62]; **uświęcać się** ‘stawać się świętym; nabierać uroczystego charakteru’: *Uświęcają się, gdy w usposobieniu Chrystusa i w Jego Duchu głoszą słowo Boże, sprawują Sakramenty* [K 54]; **uświęcanie** ‘nadanie czemu cechy świętości; uwzniesienie, uszlachetnienie’, najczęściej w wyrażeniach: *misja uświęcania, posługa uświęcania, zadanie uświęcania.* W SJPD tylko forma *uświęcać się* opatrzona została kwalifikatorem *przestarz.*;

zanosić, SJPD *daw.* ‘podnieść, unieść, wznieść’. Wyraz ten ma bardzo konkretną i ograniczoną łączliwość wyrazową, najczęściej występuje w wyrażeniach **zanosić modlitwę**, czyli ‘modlić się, zwracać się do kogoś z modlitwą’: *zanoszona jest w Kaliskim Sanktuarium modlitwa* [K 34]; *była zanoszona częsta modlitwa o powołania* [K 45]; **zanosić błogosławieństwo** ‘błogosławić’: *W odwiedzinach kolędowych duszpasterze, na czele z proboszczem, zanoszą do domów i rodzin Boże błogosławieństwo* [K 44];

zawierzenie ‘powierzenie, oddanie czego albo kogo czyjej opiece’: *Nawiązując do zawierzenia życia i rodzin św. Józefowi* [K 34]; SJPD różne odcienie znaczeniowe czasownika *zawierzyć (się)* opatruje kwalifikatorem *przestarz.* lub *wychodzące z użycia*;

zrodzenie, SJPD: *zrodzić przestarz.* ‘wydać na świat, urodzić’: *zrodzenia i wychowania potomstwa* [K 99].

Nacechowanie religijne zyskują także wyrazy używane w innym znaczeniu niż to, które jest powszechne na gruncie języka ogólnego, np.:

stypendium i formy pochodne: *stypendialny*, łac. *stipendium* ‘żołd, płaca, podatek, danina’. Wyraz ten, oprócz swego znaczenia podstawowego ‘zapomoga, dotacja pieniężna przeznaczona dla osób uczących, zajmujących się działalnością naukową bądź twórczą’, w kościelnych kodeksach prawnych najczęściej występuje – jak wskazują konteksty jego użycia, przede wszystkim w wyrażeniu *stypendia mszalne* – w znaczeniu ‘pieniądze, dochody, będące częścią wynagrodzenia duchownego, pochodzące z ofiar składanych przez

²¹ Użycie tego wyrazu w kontekście słowa Bożego nadaje mu odcień znaczeniowy ‘wzbogacać duchowo’, por. Zachwieja, *Leksyka*, 230–237.

wiernych z racji zamawianych w określonej intencji Mszy św.: *Każdy ksiądz ma prawo w danym dniu zatrzymać dla siebie stypendium z jednej Mszy*. [K 141]; *Ofiary wiernych [...] tzw. iura stolae [...] oraz stypendia mszalne są głównym źródłem utrzymania kapłanów* [Ł 38]; *stypendia mszalne binacyjne i trynacyjne* [Ł 99];

tradycja, łac. *traditio* ‘przekazywanie’, *tradere* ‘w spuściźnie pozostawić, przekazać, powierzyć’. W tekstach synodalnych wyraz ten występuje w szczególnym znaczeniu. Odnosi się do inwentarza dóbr parafialnych i zasad przekazywania parafii nowemu zarządcy. Przy jego użyciu zwraca uwagę obecność glosy wyjaśniającej: *Z aktu tego sporządza się protokół zdawczoodbiorczy (tradycję), który należy przechowywać w biurze parafialnym*. [K 315]; *Tradycja (Sposób przekazywania majątku kościelnego przy zmianie na stanowisku proboszcza lub innego zarządcy)* [K 321]; *Przeprowadzenie tradycji, czyli protokolarnego przekazania stanu parafii przez proboszcza ustępującego nowemu proboszczowi*. [K 12].

Nacechowanie stylistyczne wynikające z frekwencji

W językowo-stylistycznym ukształtowaniu analizowanych tekstów zwraca uwagę zjawisko szczególnie dużej frekwencji pewnych wyrazów, które wchodząc w połączenia z wyrazami określającymi tworzą skupienia o charakterze terminologicznym. Powstają w ten sposób całe serie wyrażen, które wyznaczają obraz wartości szczególnie istotnych dla nadawcy. Do takich nadużywanych i uwikłanych frazeologicznie wyrazów należą m.in.:

braterski ‘przyjacielski, serdeczny, przyjazny, pomocny, taki jak między braćmi’ oraz formy pochodne **bratni**, **braterstwo** ‘przyjaźń, koleżeństwo’. Leksemy te w wypowiedziach religijnych mają przede wszystkim podkreślać rodzaj relacji, jakie powinny łączyć członków należących do jednej wspólnoty, jaką jest wspólnota kapłanów, związanych „między sobą braterstwem sakramentalnym” (por. *Kapłani, związani między sobą „braterstwem sakramentalnym”*). Stąd najczęściej powtarzające się związki wyrazowe: *braterska wspólnota kapłańska, braterska współpraca, braterska opieka, braterskie odwiedziny, braterskie spotkania przy stole, węzeł braterstwa, braterstwo sakramentalne, bratnia pomoc*;

dzielo ‘czyn, praca, działanie; wynik, rezultat pracy’; występują dzieła: *apostolatu, apostołskie, apostołstwa, charytatywne, duszpasterskie, ewangelizacji, miłosierdzia, miłości, misyjne, rozkrzewiania wiary, stworzenia, stwórcze, uświęcania, zbawcze, zbawienia*, np.: *Kościół ma prawo posiadać dobra doczesne dla organizowania i sprawowania kultu Bożego, [...] dla prowadzenia dzieł apostołatu i miłości* [K 134];

owoc ‘przenośnie: rezultat, wynik, plon, skutek, pożytek’ oraz **owocny**: *Akcja Katolicka była w Polsce żywa i przyniosła wiele owoców*. [K 207]; *Rada, mając głos doradczy, wspomaga proboszcza w owocnym i skutecznym organizowaniu duszpasterstwa parafii i kierowaniu nim*. [K 30]; *Misje parafialne. Pozostają ciągle owocną formą głoszenia Słowa Bożego* [K 70]; *stworzyć właściwe warunki dla owocnego nauczania prawd wiary* [K 76]; *[Synod usilnie zachęca] do szerokiej i owocnej współpracy z redakcją dwutygodnika* [K 147]; *Do owocnego i twórczego korzystania z mediów potrzebne jest przygotowanie i formacja*. [K 149]; *Do owocnego przyjęcia sakramentu..., do odbycia dobrej i owocnej*

spowiedzi..., owocna współpraca z duszpasterzami..., owocne wypełnianie posługi kapłańskiej..., owocne uczestniczenie w kulcie...;

posługa ‘wykonywanie za kogo, dla kogo pracy (zwłaszcza domowej), pomaganie komu w pracy (zwłaszcza domowej), wykonywanie czyich poleceń, obsługiwanie kogo; obsługa, usługa’ oraz formy pochodne: **posługiwanie**, **posługiwać**, **posługiwać się**; w kościelnych tekstach urzędowych prawie wyłącznie występują w kontekście nazw związanych z wypełnianiem czynności religijnych, jest więc posługa: *biskupia, chrzestnego, duszpasterska, duszpastersko-katechetyczna, kapłańska, liturgiczna, nauczania i wychowania, pasterza, pasterska, pasterzowania, parafialna, przepowiadania, religijna, rządu, sakramentalna, słowa, Słowa Bożego, spowiedników, uświęcania* itd., np.: *niosąc im posługę sakramentalną* [K 43]; *Ojcowie Duchowni odpowiadają za wewnętrzną formację alumnów oraz pełnią wobec nich posługę spowiedników* [K 46]; także: *pełnić posługę, posługiwanie duszpasterskie*;

powierzyć 1. ‘polecić co komu do wykonania, zlecać jakąś funkcję; poddawać co czyjej władzy, kompetencji’; **2.** dawać co komu w zaufaniu do dyspozycji, polecać z ufnością (kogo lub co) czyjej opiece, troskliwości’ oraz formy pochodne: **powierzenie**, **powierzony**: *Diecezja składa się z parafii, powierzonych przez Biskupa diecezjalnego prezbiterom zwanym proboszczami.* [K 9]; *Biskup diecezjalny pod przewodnictwem Ojca Świętego sprawuje pieczę nad powierzoną mu częścią Ludu Bożego jako jej pasterz.* [K 9]; *Proboszcz i wspomagający go w parafii kapłani, mogą bliżej poznać powierzonych im wiernych* [K 43]; *Nie może być w sprawozdaniu informacji o sprawach, jakie zostały duszpasterzom koledującym w dyskrekcji powierzone* [K 44]; *Troska o powołania jest łaską i odpowiedzialnością powierzoną wszystkim bez wyjątku członkom Kościoła* [K 45]; *miłością pasterską obejmując powierzonych im wiernych.* [K 45];

służba ‘spełnianie posług przy kim; praca dla jakiejś idei; usługiwanie komu’ oraz formy pochodne: **służyć**, **służenie**, **służebność**, **służebny**, np.: *swobodnie oddać się służbie Bogu i ludziom.* [K 51]; [księży katecheci] *w środowisku szkolnym będą dyskretnie służyć wszystkim kapłańską obecnością, życzliwym słowem, pomocną współpracą, modlitwą.* [K 79];

troska ‘zmartwienie, niepokój o co; dbałość, staranie o co’ oraz formy pochodne: **troszczyć się**, **zatroszczyć się**, **troskliwie**: *wielkoduszna troska o duchowe i materialne dobro parafii oraz Diecezji* [K 21]; *Należy troskliwie pielęgnować śpiew ludu podczas sprawowania liturgii* [K 24]; *Troska o poradnię parafialną spoczywa na proboszczu, a o poradnię dekanalną na dziekanie.* [K 35]; *zatroszczyć się o to, aby w czasie trwania pielgrzymki wierni mieli okazję przystąpić do sakramentu Pojednania* [K 41]; *Odwiedziny pozwalają duszpasterzom uczestniczyć w radościach i smutkach parafian, w ich troskach i niepokojach.* [K 43]; *W trosce o nowe powołania* [K 58]; *Duszpasterze niech otoczą szczególną troską takie przypadki* [K 83]; *Duszpasterska troska o chorych* [K 98];

uroczystość 1. ‘uroczysty obchód czego, uroczyste święto’, **2.** ‘uroczysty charakter czego, nastrój uroczysty’ oraz formy pochodne: **uroczysty**, **uroczyć**. Duża liczba ich użycie w tekstach synodalnych wiąże się z obecnością wyrażen analitycznych typu: *uroczystość*

pogrzebowa, uroczystość pożegnalna, uroczystość odpustowa zamiast po prostu: pogrzeb, pożegnanie, odpust²²;

wspólnota²³ ‘grupa osób w jakiś sposób połączona, tworząca całość pod względem’ – wyraz uwikłany w dużą liczbę doraźnych frazeologizmów; *wspólnota*: *braterska, diecezjalna, kapłańska, Kościoła, kościelna, Ludu Bożego, małżeńska, parafian, parafialna, wiernych, zakonna* itd., np.: *rodzina – wspólnota osób, miłości i życia jest oparta na małżeństwie mężczyzny i kobiety* [K 33];

wzrastać ‘dorastać; stawać się silniejszym’ oraz forma pochodna **wzrastanie**: *W parafii bowiem żyją i wzrastają w wierze osoby, które mogą posługiwać ubogim, jak i ci, którzy potrzebują wsparcia*. [K 113]; *udziela mu siły do wzrastania w życiu Bożym* [K 85]; *Prawo, kierowane miłością, ma pomagać człowiekowi we wzrastaniu w człowieczeństwie, we wspólnotocie z innymi, w drodze ku doskonałości i świętości*. [K 360].

Podsumowanie

Urzędowa odmiana stylu religijnego łączy w sobie cechy ogólnego stylu urzędowego z elementami języka religijnego. Urzędowy charakter analizowanych tekstów wyraża się na płaszczyźnie słownictwa (terminologia prawno-administracyjna, kancelaryzmy, dyrektywy), składni (orzeczenia imienne, struktury analityczne) i tekstu (gatunki urzędowe, delimitacja tekstu). Religijny aspekt opisywanej odmianki zawiera się w wyspecjalizowanym słownictwie (terminologia religijna), licznych odwołaniach do łaciny (makaronizmy, latynizmy) i słownictwie ogólnoreligijnym. W tekstach synodalnych utrwalona też jest środowiskowa odmianka języka religijnego, stosowana podczas przygotowywania statutów. Na istnienie swoistego rodzaju żargonu środowiskowego wskazuje np. wypowiedź biskupa kaliskiego, który w swej homilii wygłoszonej na inauguracji pierwszej sesji plenarnej I Synodu mówił: *Taka twórcza obecność na Synodzie to wspólne wypracowywanie aspektów schematów, które mogą nie do końca podobać się w zaproponowanej ich wersji roboczej, czyli, jak mówimy językiem synodalnych głosowań „placent iuxta modum”, to jest podobają się, ale pod pewnym względem wymagają jeszcze poprawienia i zmiany* [K 355]²⁴. Wykładnikami owego języka środowiskowego są m.in. cytaty łacińskie funkcjonujące jak terminy (tytuły dokumentów, ksiąg urzędowych, pojęcia prawne), będące reliktem z czasów, gdy

²² W tekstach synodu kaliskiego łączna liczba użyć tych wyrazów wynosi 92, w tym: *uroczystość* – 62 razy, *uroczysty* – 22, *uroczyście* – 8.

²³ Wyraz *wspólnota* jest bardzo popularny, wręcz nadużywany w Kościele katolickim od czasów Soboru Watykańskiego II, gdy „rozprzestrzeniły się i rozwinęły grupy religijne i ruchy kościelnej odnowy”, Małgorzata Nowak, „Z zagadnień współczesnego języka religijnego. Słownictwo tak zwanych nowych ruchów i wspólnot religijnych”, w: *Język polski. Współczesność. Historia*, red. Władysława Książek-Bryłowa, Henryk Duda, (Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2000), 69.

²⁴ **placent iuxta modum** ‘akceptują pod warunkiem [wprowadzenia] zmian’.

językiem urzędowym Kościoła była łacina. Śladem schematyzmu językowego charakterystycznego dla kolokwialnej polszczyzny są epitety o dużej powtarzalności i szeroki zakres łączliwości wyrazów. Widoczne są też wpływy innych odmian języka religijnego (kaznodziejskiej, modlitwowej itd.).

Bibliografia

- Bajerowa, Irena. „Szanse języka religijnego w świetle kultury masowej”. W: *Teologia – kultura – współczesność*, red. ks. Zbigniew Adamek, 99–113. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej, 1995.
- Bajerowa, Irena, Jadwiga Puzynina. „Język religijny. Aspekt filologiczny”. W: *Encyklopedia katolicka*, red. Antoni Bednarek i in., 19–20. T. VIII. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2000.
- Ceglińska, Anetta. *Piękno papieskiego słowa. O stylu encyklik Jana Pawła II*. Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, 2000.
- Doroszewski, Witold, red. *Słownik języka polskiego*. T. I–XI. Warszawa: PWN, 1958–1968.
- Gajda, Stanisław. „Styl naukowy”. W: *Współczesny język polski*, red. Jerzy Bartmiński, 183–199. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2001.
- Grzelińska, Agata. „Perswazja w ogłoszeniach parafialnych”. W: *Język religijny dawniej i dziś*, III, red. Paweł Bortkiewicz, Stanisław Mikołajczak, Małgorzata Rybka, 363–372. Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2007.
- Grzelińska, Agata, Wiesław Przychyna. „Grzechy główne języka ogłoszeń duszpasterskich”. W: *Język religijny dawniej i dziś*. Materiały z konferencji Gniezno 15–17 kwietnia 2002, red. Stanisław Mikołajczak, ks. Tomasz Węclawski, 207–215. Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2004.
- Karpluk, Maria. *Słownik staropolskiej terminologii chrześcijańskiej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN, 2001.
- Klich, Edward. *Polska terminologia chrześcijańska*. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1927.
- Majewska-Tworek, Anna, Monika Zaško-Zielińska. „Ogłoszenia parafialne – opis cech gatunkowych”. W: *Język religijny dawniej i dziś*. Materiały z konferencji Gniezno 15–17 kwietnia 2002, red. Stanisław Mikołajczak, ks. Tomasz Węclawski, 77–85. Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2004.
- Migdał, Jolanta, Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk. „O słownictwie religijnym w słownikach języka polskiego (przeobrażenia warsztatu leksykograficznego od połowy XX wieku)”. W: *Język doświadczenia religijnego*, red. Grzegorz Cyran, Elżbieta Skorupska-Raczyńska, 229–247. T. 4. Szczecin: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego, 2012.
- Nowak, Małgorzata. „Z zagadnień współczesnego języka religijnego. Słownictwo tak zwanych nowych ruchów i wspólnot religijnych”. W: *Język polski. Współczesność. Historia*, red. Władysława Książek-Bryłowa, Henryk Duda, 69–90. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2000.
- Przychyna, Wiesław. „Grzechy główne języka ogłoszeń duszpasterskich”. *Współczesna Ambona* 3 (2002): 189–200.
- Przychyna, Wiesław, Agata Grzelińska. „Jak skutecznie podawać ogłoszenia duszpasterskie”. *Homo Dei* 4 (2002): 69–79.
- Przychyna, Wiesław, Grzelińska, Agata. „Oddziaływanie na odbiorcę w ogłoszeniach duszpasterskich”. W: *Ante Deum stantes*, red. Stefan Koperek, Robert Tyrała, 599–609. Kraków: Wydawnictwo UNUM, 2002.
- Skowronek, Katarzyna. „Obraz współczesnej kobiety w listach pasterskich Konferencji Episkopatu Polski”. W: *Język religijny dawniej i dziś*, III, red. ks. Paweł Bortkiewicz, Stanisław Mikołajczak, Małgorzata Rybka, 172–181. Poznań: Poznańskie Studia Polonistyczne, 2007.

Skowronek, Katarzyna, Wiesław Przyczyna. „O sprawności komunikacyjnej w listach pasterskich episkopatu Polski”. W: *Laudate Dominum. Ks. Profesorowi J. Stefańskiemu z okazji 65-lecia urodzin i 45-lecia kapłaństwa*, red. Krzysztof Konecki, 439–453. Gniezno: Wydawnictwo Archidiecezjalne, 2005.

Szymczak, Mieczysław, red. *Słownik języka polskiego*. T. I–III. Warszawa: PWN, 1978–1981.

Zachwieja Magdalena. „Leksyka listów pasterskich Episkopatu Polski z lat 1945–1966”. W: *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego. Z okazji 400-lecia wydania Biblii ks. Jakuba Wujka*, red. ks. Zbigniew Adamek, Stanisław Koziara, 230–237. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej, 1999.

Leksykalno-stylistyczne zjawiska we współczesnych tekstach urzędowych Kościoła (na przykładzie statutów synodów diecezjalnych)

Streszczenie

Wybrane teksty statutów synodów diecezjalnych posłużyły autorom do wyodrębnienia cech leksykalno-stylistycznych charakterystycznych dla religijnych tekstów urzędowych. Ustalono, że badane teksty łączą w sobie cechy ogólnego stylu urzędowego z elementami języka religijnego. Ze stylem urzędowym łączy je specjalistyczne słownictwo (terminologia administracyjno-prawna, kancelaryzmy, dyrektywy), analityczne struktury składniowe, a także cechy gatunkowe znamienne dla dokumentów urzędowych. Religijny aspekt omawianej odmianki zawiera się w wyspecjalizowanym słownictwie (terminologia religijna oraz leksyka ogólnoreligijna), a także w licznych odwołaniach do łaciny. Zaobserwowano też wpływ innych odmian języka religijnego (żargonu środowiskowego, języka kaznodziejskiego, tekstów modlitewnych itd.).

Lexical and stylistic features of contemporary official Church texts

Summary

Selected texts of the diocesan synods' statutes served the authors to identify the lexical and stylistic features characteristic of the official religious texts. It was determined that the analysed texts combine the features of the general official style and the elements of the religious language. The features of the official style include the technical vocabulary (the administrative and legal terminology, the formal words, the directives), the analytic syntactic structures, and the specific traits distinctive of the official documents. The religious aspect of the discussed language variant is constituted by the specialized vocabulary (the religious terminology, the general religious lexis), and the frequent references to Latin. The influence of the other religious language variants has also been observed (the community jargon, the preacher's language, the texts of the prayers, etc.).